

Mūsų atgimimas ir rusai

(Iš atsiminimų)

Petras Panavas

Buvo įdomu sužinoti, kaip į įvykius Lietuvoje reaguoja Rusijos gyventojai, ypač inteligentija. Nemažai nuostabai, didelio priešiško daugelis neįtūtė, tik nelabai susigaudė, dėl ko esame nepatenkinti ir ko norime. Prisimenu, grįždamas iš Vingio parko mitingo, autobuse įsikalbėjau su vidurinio amžiaus rusu. Pasisakė buvęs Vilniuje komandiruotėje, o dabar važiuojantis lyg tai į Uteną (gerai jau neprisimenu). Galimas daiktas, nes į Uteną, kaip į pramonės miestą, daug kas tais laikais atvykdavo tarnybiniais reikalais. Paklausė, kokiais reikalais lankausi Vilniuje. Pasakiau teisybę – vykstu iš mitingo. Susidomėjo. O kai sužinojo, kad mitinge buvo kalbama apie Hitlerio ir Stalino suokalbį, apie Ribentropo ir Molotovo paktą, apie Lietuvos okupaciją 40 – aisiais metais, net kelis kartus prašė patikslinti, niekaip negalėdamas patikėti, kad va taip viešai, dalyvaujant valdžios atstovams, buvo kalbama apie tokius dalykus. Jokio priešiško ar nepritarimo nerodė, tik kažką mąstė. O pamąstęs vėl imdavo ir paklausdavo. Atsisveikino labai šiltai ir palankiai mano atžvilgiu nusiteikęs.

Kitą kartą buvau su moksleiviais ekskursijoje Trakuose. Jauna, aukšta, visais atžvilgiais graži ir simpatiška rusė, iš pradžių paklaususi, ką Trakuose ji dar galėtų pamatyti, ėmė reikšti susižavėjimą Lietuva. Trakų pilis ir gamtos grožis ją tiesiog užkerė, bet ne mažesnę nuostabą keliantys ir įvykiai Lietuvoje. „Šaunuoliai esate, patikėkite. Šaunuoliai,- pasakė spausdama ranką. – Tai ir laikykites“. Šitą „šaunuoliai“ aš jau buvau girdėjęs Kaukaze, bet ten taip sakė gruzinas, o čia - grynakraujė rusė. Kitą kartą iš ruso tą žodį išgirdau Leningrade, kur buvau atlydėjęs ekskursantus iš Utenos. Gidas, mus veddamas į Petropavlovsko tvirtovę, pusiau su humoru pasakė: „Ko mes nepadareme,- padarysite jūs. Šaunuoliai. Po to, žinoma, susipešite patys tarpusavyje.“ Aš naiviai bandžiau nuneigti tokią įvykių eigą, bet gidas tik nusijuokė. Jeigu išmanome bent šiek istoriją, turėtume žinoti, kad net po pačių gražiausių atgimimų, po pačių vieningiausių revoliucijų, joms net nepasibaigus, bendražygiai vienas kitam čiumpa už atlapų ir ima dergti paskutiniaisiais žodžiais. Taip būsią ir Lietuvoje. Bet vis tiek mes – šaunuoliai. Po to perspėjo, kad savo revoliucija kiekvienam sutiktajam nesigirtume. Leningrade irgi esą visokių žmonių, visai manančių.

Gidė Petropavlovsko tvirtovėje parodė ne tik kameras, kur buvo laikomi kovotojai prieš carizmą, bet leido įeiti ir į karcerius, kuriuose bandyta palaužti revoliucionierių dvasią. Iš karcerio išėjęs vienas mano ekskursantų pareiškė: „Čia ne karceris, o prabanga. Jeigu jūs sakote, kad čia karceris, tai jūs tikrų karcerių nematėte“. „O jūs matėte?“ – pasimetusi paklausė gidė. „Taip, aš mačiau. Ir niekam nelinkėčiau kada nors pamatyti“. Vėliau pasikalbėjus su šituo ekskursantu paaiškėjo, kad žmogus tiek ir tiek metų praleido tremtyje Sibire, kalėjo net keliuose kalėjimuose, nežinia kiek kartų kamavosi pusnuogis specialiai vandens prileistuose karceriuose. Jam caro kalėjimų baisybės tik juoką kėlė.

Ekskursijos biuras kartais mane paprašydavo kokią nors ekskursiją palydėti į Vilnių ar Kauną. Atgimimo dienomis ekskursantai iš Rusijos paprastai būdavo labai žingeidūs, dažnai geranoriški, bet klausimus užduodavo tokius, kad tekdavo arba labai ilgai aiškinti, arba labai trumpai, pasitelkiant istorines paraleles. Viena simpatiška ekskursantė, iš manierų ir kalbos sprendžiant, mokytoja, klausia: „O vis dėlto atvirai pasakykite, kodėl jūs taip norite išeiti iš Tarybų Sąjungos sudėties? Atsakykite, jeigu galima, kaip galint trumpiau.“ Net nepajutau, kaip ir iš mano lūpų išsprūdo klausimas: „O kodėl Rusija taip stengėsi išsivaduoti iš totorių – mongolų jungo?“

Pasakiau ir vos nepuoliau atsiprašinėti, nes mane užklaususi ekskursantė visa persimainė ir sustingo lyg druskos stulpas. Bandžiau taisyti situaciją pajuokavimu, aptakiu komentaru, bet stulpas, įsikibęs palubėje įtvirtinto turėklo, kaip įsmeigė akis į kažkokią pro šalį lekiančią tolumą, taip ir stovėjo be amo. Pora jos draugių irgi sustingo. Aš šitų ekskursančių būseną labai nesunkiai suvokiau. Juk šitos moterys, be jokios abejonės mokytojos, mokykloje per literatūros ar istorijos pamokas mokiniams kalė ir kalė, kad reikia tik džiaugtis turint tokią tėvynę, kur „tak voljno dyšit čelovek“, kuri visoms pasaulio tautoms šviečia lyg kelrodė žvaigždė. Ir šė tau – ne žvaigždė, pasirodo, o totorių mongolų jungas. Vėliau, kalbėdamas šia tema su svečiais iš Rusijos, stengiausi pasverti kiekvieną sakinį. Nežiūrint aplinkybių ir situacijų, kitų žmonių tautinius jausmus irgi reikia gerbti. Net jei tie žmonės klysta arba yra suklaidinti.